

4. *Ткаченко В. Г.* Экономическая безопасность Украины в условиях рыночных трансформационных процессов /под ред. В. Г. Ткаченко, В. И. Богачев. — Ровеньки, 2007. — 330 с.

5. *Коршик Л. В.* Экономическая безопасность предприятия в условиях рыночных трансформационных процессов / Л. В. Коршик. — Ровеньки, 2007. — 120 с.

Стаття надійшла до редакції 20.05.2009

УДК 330.146:330.322.4

О. В. Кочетков

канд. екон. наук, професор

А. В. Ковнеров

аспірант

(Луганський національний аграрний університет)

СУЧАСНИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТІ КАПІТАЛІЗАЦІЇ В РАМКАХ КОНЦЕПЦІЇ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ

У статті представлений підхід до визначення процесу капіталізації в рамках концепції стійкого розвитку. Проаналізовані тенденції технологічного та технічного оновлення. Запропоновано підхід до капіталізації активів як процесу реалізації їх потенціалу.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: капіталізація, ефективність, концепція стійкого розвитку, точне землеробство, коефіцієнт комплексного використання.

KEY WORDS: capitalization, efficiency, the sustainable development concept, precision agriculture, the factor of complex use.

Проблемам стійкого розвитку присвячена значна кількість публікацій. Економічний підхід до концепції стійкості розвитку, що представлений, заснований на теорії максимального потоку сукупного доходу Хікса—Ліндаля, який може бути досягнутий за умови, принаймні, збереження сукупного капіталу, за допомогою якого і проводиться цей дохід. Ця концепція має на увазі оптимальне використання обмежених ресурсів і використання екологічних, природо-, енерго-, і матеріалоощадних технологій, включаючи добування і переробку сировини, створення екологічно прийнятної продукції, мінімізацію, переробку і знищення відходів. Проте при вирішенні питань про те, який капітал повинен зберігатися (наприклад, фізичний або природний, або людський капітал), якою мірою різні види капіталу взаємозамінювані, а також

при вартісній оцінці цих активів виникають проблеми правильної інтерпретації і рахунку [3].

Питанням економічної стійкості присвячені роботи А. Сміта, Д. Рікардо, К. Маркса, Л. Вальраса, В. Вернадського, В. Парето, Ж. Б. Сея, Й. Шумпетера, Н. Кондратьєва, А. Маршала, Дж. Кейнса, Ф. Хайека, В. Леонтьєва і ін. У роботах цих авторів відбито основні поняття, концептуальні підходи до визначення суті і критеріїв економічної стійкості, методологічні аспекти визначення системи показників, що її характеризують.

Актуальні питання, пов'язані з вивченням окремих сторін стратегічного управління, зокрема, як основної умови стійкого розвитку господарюючих суб'єктів, відобразили в своїх наукових працях відомі зарубіжні вчені: І. Ансофф, Б. Карлофф, Р. Мінцберг, М. Портер, Б. Райан, і вітчизняні економісти: Л. І. Абалкін, І. В. Афонін, В. Р. Веснін, О. С. Віханський, Н. Н. Тренев, Р. А. Фатхутдінов і багато інших.

Проте, потреба врахування різноманіття нових чинників і технологій, які раніше не включалися в дослідницький арсенал, викликає необхідність подальшого вивчення теоретико-методологічних аспектів стійкості виробничих систем у період їх трансформації.

В рамках концепції стійкого розвитку дати визначення поняття «капіталізація активів» з урахуванням тенденцій розвитку техніки і технологій.

Реальна світова практика свідчить про намагання розвинутих країн перейти до впровадження стійкого економічно ефективного розвитку виробництва. Для аграрної економіки це ще й тісно зв'язано з розвитком сільських територій.

Концепція розвитку сільського господарства як основи облаштування сільських територій базується на активній підприємницькій діяльності. Результативним показником стійкого розвитку як галузей, так і територій, виступає дохідність сільськогосподарських підприємств. Ця Концепція як базова висунута організацією об'єднаних націй (ООН) [2, 4].

Підприємницька діяльність пов'язана з рухом капіталу. Існують різні підходи до його визначення і тлумачення. В основному цей термін означає «вартість, що здатна приносити додаткову вартість», тобто здатність активів формувати дохід. При цьому кожен підприємець намагається досягти таких розмірів виробництва, які б забезпечили максимальний дохід.

З іншого боку врахування екологічної та економічної складової стійкого розвитку наголошує на економічному використанні

природних ресурсів та зменшенні їх деградації. Екстенсивний шлях розвитку вичерпав себе, потрібен бути вироблений підхід, за якого по-іншому оцінюється потенціал активів.

Експерти Всесвітнього Банку визначили стійкий розвиток як процес управління сукупністю (портфелем) активів, направлений на збереження і розширення можливостей, що є у людей. Активи в даному визначенні включають не тільки традиційно підраховуваний фізичний капітал, але також природний і людський капітал.

Як зазначають автори багатьох підручників з політичної економії, існує як мінімум дві можливості збільшення капіталу та масштабів підприємства: через концентрацію та централізацію капіталу.

Під концентрацією капіталу розуміють збільшення його розміру внаслідок капіталізації додаткової вартості. Це має місце тоді, коли частина додаткової вартості, створеної на підприємстві, використовується підприємцем для подальшого розширення й удосконалення виробництва, тобто нагромаджується. Збільшення розмірів капіталу окремого підприємства або підприємця завдяки концентрації приводить до зростання всього суспільного капіталу. Наприклад, якщо капітал окремого підприємця становив 50 тис. грош. од. і був збільшений завдяки нагромадженню додаткової вартості до 75 тис. грош. од., то відбувалася його концентрація.

Централізація капіталу передбачає його збільшення через об'єднання кількох самостійних капіталів в один. Об'єднання може бути примусовим, коли внаслідок конкурентної боротьби неефективні, слабкі підприємства поглинаються сильнішими, і добровільним — через створення акціонерних товариств. На відміну від концентрації капіталу централізація безпосередньо не приводить до збільшення всього суспільного капіталу, а сприяє його перерозподілу між окремими підприємствами. Наприклад, якщо дві компанії, індивідуальні капітали яких становили 50 тис. і 75 тис. грош. од., об'єдналися в одну з капіталом у 125 тис. грош. од., то відбувся процес централізації капіталу.

Таким чином, концентрація та централізація капіталу створюють умови для концентрації виробництва, яка виявляється у зосередженні на великих підприємствах все більшої частки засобів виробництва, робочої сили, продукції, що виробляється. Проте треба пам'ятати, що дохідність як визначальний показник сталого розвитку характеризується дієвістю, взаємоузгодженістю та ефективним використанням визначальних чинників виробництва.

Останні тенденції здійснення технологічного та технічного оновлення підприємств сільськогосподарських товаровиробників, примушують задуматися про зміну у пріоритетах при фор-

муванні капіталу підприємства. На перший план виходить ефективність як вирішальний фактор капіталізації активів підприємства. І поштовхом до цього став саме основний капітал.

Питання повнішого використання технічних засобів, як складової основного капіталу, особливо актуальне в останні роки, коли їхня вартість, а відповідно й амортизаційні відрахування, як складова частина собівартості продукції, зросли у десятки разів. Якщо ж ці засоби використовуються недостатньо через невеликі земельні площі в обробітку та недосконалість технічної бази, то виробництво буде збитковим.

За розрахунками, проведеними українськими вченими визначено, що починаючи від площі землекористування 100 га, можна господарювати беззбитково. За менших розмірів виробництво збиткове, а за більших — прибутки збільшуються. Основним фактором, що визначає прибутковість діяльності за цим підходом, є комплексність використання технічного парку підприємства, який визначається за показником комплексного використання системи машин. Взаємозв'язок комплексних коефіцієнтів використання системи машин і рентабельності роботи підприємства залежно від розмірів землекористування від 20 до 1000 га представлено у вигляді діаграми на рис. 1 [1].

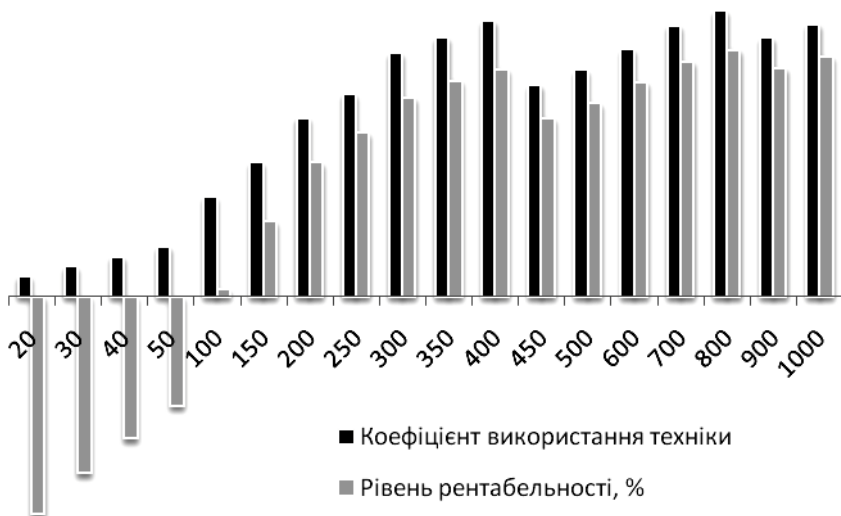

Рис. 1. Вплив використання техніки на рентабельність сільськогосподарського виробництва в залежності від площі обробітку (га)

Результати проведеного аналізу дозволяють зробити висновок, що невеликі за розмірами господарства — неефективні: у них сума амортизаційних відрахувань на 1 грн валової продукції занадто висока, вони зазнаватимуть прямих збитків і зможуть функціонувати лише за ручної праці. Такий рівень господарювання не можна вважати перспективним.

Причина цього криється в тому, що амортизаційні відрахування нараховуються на всю вартість технічного засобу за винятком її ліквідаційної вартості, а у створенні додаткової вартості приймає участь лише ефективна вартість, тобто вартість, скоригована на коефіцієнт використання засобу. При вартості засобу у 5000 грош. од., строком використання 5 років та коефіцієнті використання 0,18, ефективна вартість буде складати 900 грош. од. при амортизаційних витратах у 1000 грн на рік. Здатності створювати дохід при заданому рівні використання недостатньо навіть для відтворення засобу.

Тому значна увага повинна бути сконцентрована на здатності формувати додаткову вартість, тобто здатності капіталу перетворюватися на активи. На рис. 1 проілюстровано процес капіталізації з різних позицій.

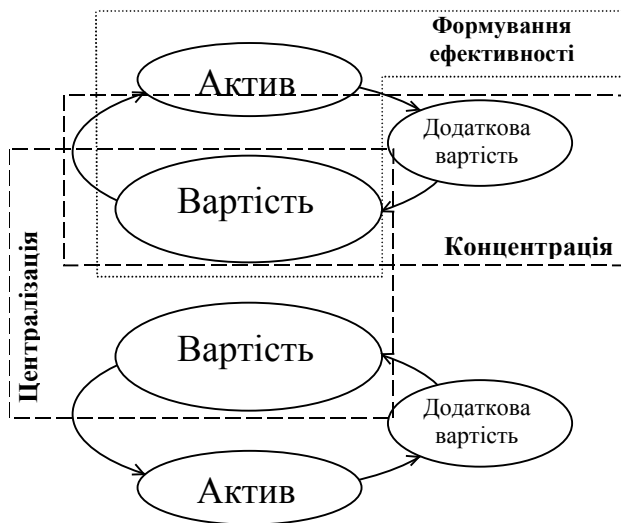

Рис. 2. Капіталізація за різних підходів

Таким чином, капіталізація способом концентрації акцентує увагу на показниках вартості майна та додаткової вартості, способом централізації — лише на показнику вартості майна, способом формування ефективності — на показниках вартості майна та активів, що формуються на його основі і створюють додаткову вартість.

У своїй роботі «Основи менеджменту» Майкл Мескон у глосарії до книги дав визначення капіталу як «накопичені цінності фізичної або юридичної особи». Е. Долан та Д. Ліндсей у роботі «Основные понятия «Микроэкономической модели экономики»» визначив капітал як «всі засоби виробництва, що створені людьми». Ці визначення дають змогу зробити висновок, що капітал — це засоби виробництва, що представляють цінності. В умовах стійкого розвитку найбільшу цінність мають активи, що дозволяють поновлювати процес виробництва без додаткових вкладень, тобто реалізація принципу самодостатності.

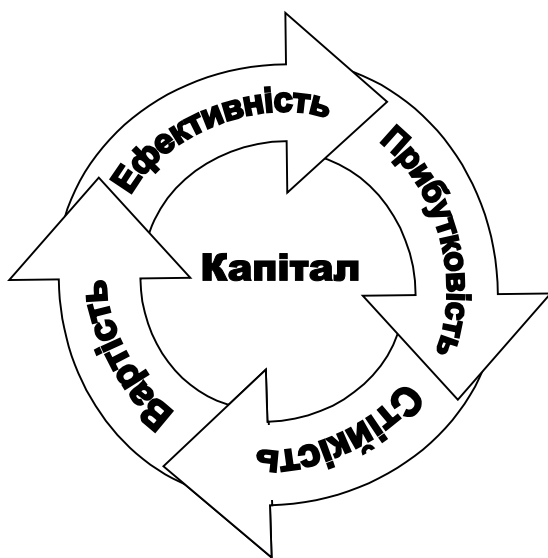

Рис. 3. Взаємозв'язок економічних категорій з сутністю капіталу

Враховуючи це положення та використовуючи економічні показники діяльності, можна зробити висновок, що формування капіталу підприємства (капіталізація) — це процес формування

вартості, ефективність використання якої формує такий рівень прибутковості, що здатен забезпечити як мінімум стійкий розвиток підприємства, як максимум — стабільне розширення виробництва.

Тому, на наш погляд, капіталізація активів підприємства повинна здійснюватися не лише за рахунок централізації та концентрації, а також за рахунок повнішого використання потенціалу активу, на чому і наголошує концепція стійкого розвитку.

Тенденція капіталізації на базі повнішого використання потенціалу активу намічені і у використанні оборотних активів за рахунок ведення точного землеробства. В США точне землеробство асоціюється з концепцією стійкого землеробства, з мейнстрімом в агробізнесі, який прагне максимізувати прибуток, проводячи витрати на добрива тільки на тих ділянках поля, де вони дійсно необхідні. Слідуючи цим ідеям, агровиробники застосовують технології змінного або диференційованого внесення добрив на тих ділянках поля, які ідентифіковані за допомогою GPS-приймачів і де потреба в певній нормі добрив виявлена агротехнологом за допомогою карт агрофізхімдослідження і врожайності. Тому на деяких ділянках поля норма внесення або обприскування стає менше середньої, відбувається перерозподіл добрив на користь ділянок, де норма повинна бути вище, і, тим самим, оптимізується внесення добрив [7].

Точне землеробство може застосовуватися для поліпшення стану полів і агроменеджменту за кількома напрямками:

- агрономічний: з урахуванням реальних потреб культури в добривах удосконалюється агровиробництво;
- технічний: удосконалення тайм-менеджменту на рівні господарства (зокрема, поліпшується планування сільськогосподарських операцій);
- екологічний: скорочується негативна дія сільгоспвиробництва на навколишнє середовище (точніша оцінка потреб культури в азотних добривах приводить до обмеження їх застосування і зменшення нітратів);
- економічний: зростання продуктивності і/або скорочення витрат підвищують ефективність агробізнесу (зокрема, скорочуються витрати на внесення азотних добрив).

Таким чином, за рахунок економії витрат та комплексності внесення добрив гарантується підвищення ефективності використання оборотних засобів, що збільшує дохідність підприємства, формуючи капіталізовану частину активів [6].

Представлений погляд на сутність капіталізації активів підприємства в рамках концепції стійкого розвитку дозволяє зробити висновки: капіталом підприємства можна вважати ефективну вартість активів, що залучена до створення додаткової вартості; капіталізація може здійснюватися шляхом концентрації, централізації та повнішого використання потенціалу активів. Новизна полягає у якісному, а не кількісному підході до формування капіталу підприємства та оцінкою капіталу не тільки за вартісним показником, але й за його здатністю формувати дохід.

Враховуючи сучасний розвиток науки та техніки, сільськогосподарським товаровиробникам доцільно використовувати технологічне та технічне оновлення в масштабах, достатніх для забезпечення ефективності використання основного та оборотного капіталу.

Перспективним напрямом подальшої роботи є виявлення можливостей та опрацювання методики оцінки вартості капіталу, що формується на основі більш ефективного використання активів.

Література

1. *Дробот В. І.* Економічний довідник аграрника / В. І. Дробот, Г. І. Зуб, М. П. Кононенко та ін. / [за ред. Ю. Я. Лузана, П. Т. Саблука]. — К.: Преса України, 2003. — 800 с.
2. Проблема забезпечення дохідності агропромислового виробництва в Україні в постіндустріальний період: Матеріали Десятих річних зборів Всеукраїнського конгр. вчен. економістів-аграрників, Київ, 10—11 квіт. 2008 р. / Ред кол.: П. Т. Саблук та ін. — К.: ННЦ «ІАЕ», 2008. — 618 с.
3. «Наше общее будущее»: Доклад Международной комиссии по окружающей среде и развитию (МКОСР)» / под ред. С. А. Евтеева и Р. А. Перелета; пер. с англ. — М. : Прогресс, 1989. — 372 [50—51]с.
4. The activity of UNO on sustainable development [Електронний ресурс]. — Режим доступа.: <http://www.un.org>.
5. Теория и практика образования для устойчивого развития [Електронний ресурс]. — Режим доступа.: <http://www.oseko.spb.ru>.
6. The article about «sustainable agriculture» in English [Електронний ресурс]. — Режим доступа.: http://en.wikipedia.org/wiki/sustainable_agriculture.
7. Материал Википедии — свободной энциклопедии «Точное земледелие» [Електронний ресурс]. — Режим доступа.: http://en.wikipedia.org/wiki/Точное_земледелие.

Стаття надійшла до редакції 17.06.2009